

Maksimilijan Leopold baron Rasp

in njegova šola.

(Spisal Josip Benkovič.)

Nobena doba slovenske zgodovine po dosedanjih opisih ni opisana tako „črno“, kakor 17. in 18. stoletje, t. j. doba protireformacije, v kateri so baje katoliški zelotje z „autodafeji“ uničili vse cvetove slovenskega slovstva, in ko zaspana katoliška duhovščina ni nič storila za narod. To je staro očitjanje, ki pa ni nikakor pravično.

V teh-le vrsticah nikakor ne namerjam obdelovati vse omenjene dobe, temveč le ob vzoru skoro do cela pozabljenega moža hočem pokazati velik kos kulturnega, smelo trdim, tudi specijalno slovstvenega dela, ki ga doslej niso prav nič poštevali. In ta mož ni jedini; bila jih je cela vrsta, ki so delali za narod mnogo in vsestransko, a tako na tihem, da knjiga o njih ne pove mnogo, tem več pa hvaležnost narodova. Ko pridejo ti veljaki-narodnjaki iz 17. in 18. stoletja polagoma iz pozabljenosti na dan, potem posije pač svetlejša luč v „katoliško temo“, ki leži še vedno nad Hrenovo in poznejšo protireformacijsko dobo.

I.

Po dolgotrajni suši si človek srčno želel pohlevnega dežja, da namoči zemljo in poživi vsa živa bitja. Ako pa po suši pridvi ljut vihar z bliskom in gromom, ploha s točo, potem je suha zemlja pač namočena

„Dom in svet“ 1899, šte. 10.

in poživljena, toda sledovi viharja in povodnji se opažajo na vseh straneh. Človek se prestraši, ako pogleda na svoja polja in travnike, ker ploha je nanje nanese peska, kamena in vsakovrstne navlake. Ako vse to pusti, ostane mu le peščena nerodovitna puščava.

To je živa slika narodnega življenja na Slovenskem okoli l. 1600., ko so se refor-

matorji morali umakniti, in se je pod vodstvom škofa Hrena začela protireformacija na celi črti. Suša je trla dotlej slovenski narod, silna duševna suša. Luteranska reformacija je bila silovita povodenj, ki je z gromom in s strelo prihrula doli iz Nemčije ter preplavila slovensko zemljo. Res, da jo je namočila, a — kako? Verska reformacija nam je prinesla kalno vodo, nezdravo slovstvo.

Pregovor pravi: „Črka mori, duh pa oživlja.“ Pri nas je bilo v 16. stoletju

uprav narobe. Črka nas je hotela oživiti in nas je, hvala Bogu, res oživila; toda duh, ki je vel iz te črke, nas je moril.

V prikupljivi slovenski skledi se je nudil Slovencem dušni strup.

Škof Hren je naposled zamašil vse hudo-urnike, ki so izvirali na Nemškem. Voda se je polagoma odtekla, zemlja je bila namočena, a na prostrani slovenski planjavi je bilo nasutega mnogo peska in kamena. Ko-



Maksimilijan Leopold baron Rasp.